

Jakub Kraciuk¹

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Warszawa

Rynek pracy na wsi

Labour market in rural areas

Synopsis. Rynek pracy na wsi determinowany jest wieloma czynnikami. Jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich jest słabo rozwinięta infrastruktura techniczna. W takiej sytuacji bardzo ważne są działania mające na celu tworzenie alternatywnych źródeł zatrudnienia i dochodu na terenach wiejskich. Pobudzenie powstawania i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu na terenach wiejskich to jeden z celów programów, zajmujących się zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich. W działaniach mających na celu zmniejszenie bezrobocia na wsi dużą rolę mogą odgrywać również fundusze Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: bezrobocie wiejskie, rynek pracy

Abstract. Labour market in rural areas is determined by many factors. One of the most important barriers of rural areas development is poorly developed technical infrastructure. In this situation it is very important to implement activities aiming at creation of alternative sources of workplaces and income on rural areas. Inducing the creation and development of alternative source of income in rural areas is one of the objectives for programmes concerning the sustainable development of rural areas. The European Union funds can also play a significant role in activities aiming at a decrease in unemployment in rural areas.

Key word: rural unemployment, labour market

Wstęp

Pomimo przemian gospodarczych jakie następują po roku 1989, Polska jest w dalszym ciągu krajem, w którym obszary wiejskie zajmują ponad 90% powierzchni a liczba ludności wiejskiej stanowi około 39% liczby wszystkich mieszkańców [Informacja... 2009]. Rynek pracy na wsi determinowany jest wieloma czynnikami, a podaż i popyt na nim zależą nie tylko od sytuacji makroekonomicznej, ale także od warunków panujących w rolnictwie i jego otoczeniu czy też od pór roku.

Celem artykułu jest ukazanie przemian na polskim rynku pracy na wsi oraz czynników implikującym te przemiany.

Pojęcie i istota rynku pracy

Poziom rozwoju gospodarczego odgrywa bardzo istotną rolę w kształtowaniu się rynku pracy w danym kraju. Procesy zachodzące na tym rynku w dużym stopniu wpływają na poziom życia i konsumpcji ludności, jej możliwości finansowe, zatrudnienie itd.

¹ Dr inż., ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, e-mail: jakub_kraciuk@sggw.pl

Istnieje wiele definicji określających rynek pracy. Jedna z nich wskazuje, że rynek pracy obejmuje całokształt zagadnień związanych z kształtowaniem popytu na pracę, podaży pracy i wynagrodzeń za pracę. Rynek pracy odzwierciedla stosunki wymienne zachodzące między pracownikami a pracodawcami w związku z wymianą zdolności do pracy na określone płace. Popyt na tym rynku wyraża zapotrzebowanie na pracę pod względem ilościowym i jakościowym. Popyt reprezentują pracodawcy, stawiając do dyspozycji pracownikom określoną liczbę stanowisk pracy oraz oferowane na tych stanowiskach płace [Hybel 2003].

Inna definicja mówi o tym, iż rynek pracy obejmuje całokształt zagadnień związanych z kształtowaniem podaży pracy i popytu na pracę. Na rynku pracy mają miejsce transakcje kupna pracy, czyli angażowania pracowników oraz transakcje sprzedaży pracy. Popyt reprezentowany jest przez pracodawców oferujących miejsca pracy, a podaż reprezentowana jest przez poszukujących pracy. Na rynku pracy w warunkach gospodarki rynkowej występuje konkurencja. Bezrobocie powoduje, że poszukujący pracy muszą systematycznie podnosić swoje kwalifikacje, które uczynią ich bardziej konkurencyjnymi w stosunku do innych poszukujących pracy [Głębicka 2004].

Popyt na pracę jest uzależniony od wielu czynników, do których należą poziom płacy realnej, popyt na dobra i usługi, wydajność pracy, koniunktura gospodarcza, postęp techniczny, możliwości zbytu, wysokość zysku producentów, a także polityka podatkowa i kredytowa państwa.

Podaż pracy reprezentują natomiast zatrudnieni pracownicy oraz poszukujący pracy. Na kształtowanie się podaży pracy również wpływa wiele czynników m.in. wielkość zasobów pracy (wiek, wykształcenie poszukujących), stopień aktywności zawodowej ludności, poziom płac, imigracja i emigracja ludności, ustawy o czasie pracy, zwyczajowa intensywność pracy oraz polityka ekonomiczno-społeczna państwa.

Współzależności między popytem na pracę i podażą pracy przyczyniają się do powstania określonego mechanizmu rynkowego, co w konsekwencji prowadzi do pojawienia się na tym rynku równowagi, nadwyżki bądź niedoboru potencjału pracy [Hybel 2003].

Do podmiotów rynku pracy zaliczamy pracodawców, czyli przede wszystkim przedsiębiorstwa, pracobiorców, czyli osoby zdolne do pracy i gotowe do jej podjęcia, związki zawodowe pracowników i pracodawców, urzędy pracy (wojewódzkie i powiatowe), agencje pośrednictwa pracy, agencje doradztwa personalnego, sądy pracy, Państwową Inspekcję Pracy, rady ds. zatrudnienia, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, a także samorządy terytorialne i organizacje samopomocowe.

Sytuacja na rynku pracy zależy od wielu czynników makroekonomicznych (ekonomicznych, demograficznych i politycznych), a do najważniejszych z nich zaliczamy [Hybel 2003]:

- tempo wzrostu gospodarczego,
- tempo przyrostu zasobów pracy,
- dynamikę inwestycji
- dynamikę eksportu i importu,
- sytuację gospodarczą w innych krajach,
- globalizację i integrację z Unią Europejską,
- politykę gospodarczą rządu.

Bezrobocie i jego rodzaje

Zjawisko bezrobocia od dawna przyciąga uwagę ekonomistów, bowiem zostało zauważone już w okresie ekonomii klasycznej. Pojęcie bezrobocia w sensie przymusowej bezczynności zawodowej wprowadził angielski ekonomista J.A. Hobson w połowie lat 90. XIX wieku. Choć od czasów Hobsona bezrobocie jest kluczowym problemem społecznym, ekonomicznym i politycznym, to definicja tego zjawiska nadal budzi wiele kontrowersji [Kwiatkowski 2002].

Zjawisko bezrobocia występuje zarówno w krajach biednych jak i bogatych.

Bezrobocie oznacza, że na rynku pracy występuje nadwyżka podaży pracy nad popytem na pracę tzn. sytuację, gdy nie wszyscy, którzy chcą pracować, mogą znaleźć pracę dającą dochód [Hybel 2003].

W najczęściej przyjmowanej przez ekonomistów definicji „do bezrobotnych zalicza się osoby w wieku produkcyjnym (jako granice wieku produkcyjnego przyjmuje się w Polsce 18-59 lat dla kobiet i 18-64 lata dla mężczyzn), które są zdolne i gotowe do podjęcia pracy na typowych warunkach występujących w gospodarce oraz pozostają bez pracy, pomimo podjęcia poszukiwań pracy” [Kwiatkowski 2002].

Zasoby siły roboczej stanowi ludność w wieku produkcyjnym, czyli ogół osób aktywnych zawodowo, do których zalicza się ludność pracującą i bezrobotną.

Natomiast ludność w wieku produkcyjnym dzieli się na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo. Do tej pierwszej grupy zalicza się te osoby, które są zdolne do pracy i gotowe do jej podjęcia na typowych warunkach (zwłaszcza płacowych) dla danej gospodarki. Pozostałe osoby w wieku produkcyjnym stanowią ludność bierną zawodowo [Kwiatkowski 2002].

Według ustawy o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu [Ustawa... 1994] osoba bezrobotna to taka, która spełnia następujące kryteria [Hybel 2003]:

- pozostaje bez pracy i jest gotowa podjąć zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy,
- jest w wieku produkcyjnym i nie uczy się w szkole w systemie dziennym,
- nie nabyła prawa do emerytury z tytułu niezdolności do pracy,
- nie nabyła świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego,
- nie jest właścicielem gospodarstwa rolnego powyżej 2 ha przeliczeniowych,
- nie prowadzi pozarolniczej działalności gospodarczej i nie podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego,
- nie jest osobą tymczasowo aresztowaną lub odbywającą karę pozbawienia wolności,
- nie odbywa szkolenia ani stażu pracy u pracodawcy.

Zgodnie z zaleceniem Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) z 1982 r. „bezrobotnym jest osoba, która ukończyła 15 rok życia, nie pracuje i jest gotowa podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni od daty otrzymania oferty, a przez ostatnie cztery tygodnie aktywnie poszukiwała pracy” [Głąbicka 2004].

Podobnie określa bezrobocie metoda stosowana w Badaniach Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w ramach danych GUS, według której „do kategorii bezrobotnych zaliczane są osoby w wieku piętnastu lat i więcej, które nie pracowały w okresie badanego tygodnia przez co najmniej jedną godzinę pracy, aktywnie poszukiwały pracy w ciągu ostatnich 4 tygodni i były zdolne i gotowe podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym” [Hybel 2003].

W literaturze można spotkać różne klasyfikacje bezrobocia, najczęściej według przyczyn, zasięgu i charakteru zjawiska. Biorąc pod uwagę te kryteria wyróżniamy: bezrobocie frykcyjne, strukturalne i koniunkturalne.

Bezrobocie frykcyjne jest to niemożliwe do zredukowania minimum bezrobocia w każdej dynamicznej gospodarce. Obejmuje ono osoby o ułomnościach fizycznych lub psychicznych, które w zasadzie uniemożliwiają im podjęcie pracy zawodowej. Ten rodzaj bezrobocia tworzy także część społeczeństwa chwilowo pozbawiona pracy z powodu zmiany zawodu i innych przyczyn. Jest to zjawisko normalne w gospodarce, w której struktura siły roboczej oraz liczba oferowanych miejsc pracy ciągle się zmieniają [Begg 1996].

Bezrobocie strukturalne tworzy się z powodu nie dopasowań struktury podaży siły roboczej i popytu na nią, głównie w aspekcie kwalifikacyjnym, zawodowym i regionalnym. Podstawowymi przyczynami tego zjawiska są procesy upadku lub rozwoju pewnych branż i gałęzi, które są związane z tendencjami postępu technicznego i kierunkami międzynarodowego podziału pracy. Ten rodzaj bezrobocia ma charakter masowy i długotrwały, gdyż jego likwidacja wiąże się zazwyczaj z koniecznością zmiany zawodu, kwalifikacji bądź miejsca zamieszkania [Kwiatkowski 2002]. Bezrobocie strukturalne stanowi problem dla polityki zatrudnienia. Występuje ono w Polsce.

Bezrobocie koniunkturalne jest spowodowane wahaniami koniunktury gospodarczej, które wynikają z niedostatecznego popytu globalnego na dobra i usługi w stosunku do istniejącego w danej gospodarce potencjału produkcyjnego, albo zmniejszeniem, w okresie recesji, zdolności produkcyjnych gospodarki [Hybel 2003].

Biorąc pod uwagę kryterium czasu wyróżnia się bezrobocie krótkookresowe (do 3 miesięcy), średniookresowe (4-12 miesięcy) i długookresowe (powyżej 12 miesięcy).

Bezrobocie ze względu na formę jego występowania można podzielić na jawne i ukryte. Te pierwsze obejmuje ludzi zarejestrowanych jako poszukujący pracy w urzędach pracy. Natomiast bezrobocie ukryte obejmuje osoby, które są zatrudnione w niepełnym wymiarze czasu pracy, stanowią nadmierne zatrudnienie w stosunku do potrzeb, tworzą nadwyżkę siły roboczej w rolnictwie oraz zrezygnowały z poszukiwania pracy.

Oprócz wyżej wymienionej klasyfikacji, wyróżnia się także bezrobocie klasyczne i keynesowskie, dobrowolne i przymusowe, naturalne oraz pozorne. Pojęcia te są często wykorzystywane przy analizie źródeł braku równowagi na rynku pracy.

Bezrobocie klasyczne jest spowodowane zbyt wygórowanymi żądaniami pracowników i związków zawodowych w zakresie wysokości płacy minimalnej i wzrostu płac realnych powyżej poziomu równowagi. Wtedy wysokie koszty pracy zmniejszają zapotrzebowanie na pracę.

Bezrobocie keynesowskie wywołane jest malejącym popytem globalnym, podczas gdy ceny i płace pozostają powyżej długookresowego poziomu równowagi.

Bezrobocie dobrowolne obejmuje część ludności, która nie akceptuje proponowanej stawki płac i warunków pracy.

Bezrobocie przymusowe tworzą osoby, które aprobuja warunki pracy stawiane przez rynek, ale pracy tej nie otrzymują.

Bezrobocie naturalne to takie, które utrzymuje rynek pracy w równowadze i nie przyczynia się do wzrostu stopy inflacji. To bezrobocie powstaje na skutek niekompletnej informacji o rynku pracy, małej mobilności siły roboczej oraz niedopasowania struktury popytu i podaży pracy. Z tego wynika, że na ten rodzaj bezrobocia składają się bezrobocie frykcyjne łącznie ze strukturalnym.

Bezrobocie pozorne obejmuje osoby, które poszukują pracy mimo posiadania zarobkowych i niezarobkowych źródeł utrzymania [Hybel 2003].

Czynniki kształtujące rynek pracy na wsi

Kształt rynku pracy na wsi determinowany jest przez wiele czynników. Podaż i popyt pracy na nim zależy bowiem nie tylko od sytuacji gospodarczej w skali makro i mikro lecz również od warunków panujących w jego otoczeniu. Stąd niekorzystna sytuacja w rolnictwie ma swoje odbicie w liczbie osób chętnych do podjęcia pracy poza rolnictwem. Jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich jest słabo rozwinięta infrastruktura techniczna. Nieodpowiedni stopień rozwoju infrastruktury nie tylko obniża standard życia i gospodarowania, lecz także decyduje o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów. Bariery kapitałowe oraz ograniczone możliwości finansowe lokalnych samorządów nie sprzyjają rozwojowi infrastruktury.

Obszary wiejskie dotknięte są również problemem wysokiego ukrytego i jawnego bezrobocia. Od początku procesu transformacji gospodarki polskiej następuje różnicowanie się gospodarstw rolnych. Z jednej strony ma miejsce koncentracja produkcji, która pociąga za sobą uwalnianie nadwyżek siły roboczej z rolnictwa. Na drugim biegunie pozostaje bardzo duża liczba małych gospodarstw rolnych, które nie przynoszą wystarczającego dochodu zabezpieczającego byt ich właścicieli. Podstawowym problemem obszarów wiejskich jest obecnie niska produktywność w rolnictwie (połączona z ukrytym bezrobociem) oraz niewystarczająca liczba miejsc pracy poza rolnictwem. W takiej sytuacji bardzo ważne są działania mające na celu tworzenie alternatywnych źródeł zatrudnienia i dochodu na terenach wiejskich. Pobudzanie powstawania i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu na terenach wiejskich to jeden z celów programów, zajmujących się zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich. Polityka zrównoważonego rozwoju polega na zharmonizowaniu rozwoju gospodarczego z ochroną środowiska naturalnego i równością społeczną, rozumianą jako zwiększanie spójności społecznej. Zrównoważony rozwój dotyczy również obszarów wiejskich. Na tych terenach powinny koncentrować się działania głównie służące poprawie ich konkurencyjności jako miejsca zamieszkania, zatrudnienia oraz prowadzenia działalności gospodarczej [Mossakowska 2006].

Czynniki kształtujące i wpływające na możliwości uzyskiwania dodatkowego zatrudnienia przez ludność rolniczą można podzielić stosując różne kryteria.

Ze względu na poziom oddziaływania istnieją:

- czynniki mikroekonomiczne, pojawiające się na poziomie gospodarstwa domowego, takie jak poziom wykształcenia, wiek ludności, wielkość i kondycja ekonomiczna gospodarstwa rolnego, poziom uzyskiwanych dochodów oraz cechy osobowości, innowacyjność i przedsiębiorczość, głównie użytkownika gospodarstwa,
- czynniki mezoekonomiczne na poziomie regionu, a więc sytuacja na lokalnym rynku pracy, poziom stopy bezrobocia, rozwój infrastruktury technicznej na danym terenie, czy pomoc ze strony władz i lokalnych organizacji,
- czynniki makroekonomiczne, jak polityka państwa i pomoc instytucji rządowych, zarówno finansowa, jak też doradcza, a w ostatnich latach też pomoc ze strony Unii Europejskiej.

Czynniki kształtujące bezrobocie można podzielić też na:

- czysto ekonomiczne (poziom bezrobocia, wysokość dochodów gospodarstw domowych, możliwości otrzymania pomocy finansowej na rozpoczęcie dodatkowej działalności),
- społeczno-demograficzne (struktura wieku, poziom wykształcenia, niewykorzystane zasoby pracy w gospodarstwach domowych czy cechy osobowościowe ludności),
- techniczne (poziom infrastruktury technicznej).

Oprócz wymienionych istotnymi czynnikami wydają się również, w przypadku określonych rodzajów dodatkowych działalności, czynniki geograficzne (np. atrakcyjność położenia danego gospodarstwa i miejscowości, odległość od szlaków komunikacyjnych i ośrodków miejskich).

Kształtowanie się rynku pracy na wsi

W warunkach nasilającej się konkurencji jednym z zasadniczych problemów rozwoju rolnictwa stała się proefektywnościowa przebudowa struktur społeczno-ekonomicznych tego sektora. Te zmiany w znacznym zakresie warunkują zasoby siły roboczej tkwiące w rodzinach rolniczych, a zwłaszcza zakres ich wykorzystania. Przyspieszenie pożądanych zmian strukturalnych w rolnictwie wiąże się zatem między innymi z możliwością uaktywnienia procesów zmniejszania liczby zatrudnionych w działalności rolniczej oraz zwiększania ich wydajności pracy [Ziętara 2003].

Tabela 1. Udział ludności związanej z gospodarstwem rolnym w ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej według rodzaju aktywności ekonomicznej w latach 2006-2009, %

Table 1. Proportion of population connected with agricultural farm in rural population aged 15 and more by type of economic activity in 2006-2009, %

Typ aktywności	Rok			
	2006	2007	2008	2009
Aktywni zawodowo	55,2	54,7	53,8	51,4
Pracujący	58,7	57,6	55,5	53,0
Bezrobotni	28,1	33,1	33,7	32,7
Bierni zawodowo	35,9	37,9	36,7	33,3
Ogółem	46,7	46,9	46,0	43,2

Źródło: [Aktywność... 2007,2008, 2009]

W ostatnich czterech latach możemy zaobserwować korzystne zmiany dokonujące się na rynku pracy na wsi. Zmniejsza się udział ludności związanej z gospodarstwem rolnym w ludności wiejskiej ogółem z prawie 47% w 2006 roku do nieco ponad 43% w roku 2009 (tab.1.).

Podobną tendencję można zaobserwować wśród aktywnych zawodowo i pracujących w gospodarstwach rolnych (tab.1).

W analizowanym okresie można zaobserwować również malejącą stopę bezrobocia ludności wiejskiej z ponad 11% w roku 2006 do około 8% w roku 2009. Wyższe w porównaniu do mężczyzn, chociaż również malejące, bezrobocie występuje wśród kobiet mieszkających na wsi, tych związanych z gospodarstwem rolnym jak też nie (tab. 2).

Tabela 2. Stopa bezrobocia ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej lat według związku z gospodarstwem rolnym i płci w latach 2006-2009, %

Table 2. Unemployment rate among rural population aged 15 and more by connection with agricultural farm and sex in 2006-2009, %

Rok	Mieszkańcy wsi								
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ludność związana z gospodarstwem rolnym			Ludność niezwiązana z gospodarstwem rolnym (bezrolna)		
				Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2006	11,4	9,7	13,6	5,8	4,8	7,0	18,3	15,6	21,9
2007	11,6	11,0	12,4	7,0	6,5	7,6	17,1	16,2	18,3
2008	7,9	7,2	8,8	4,9	4,6	5,3	11,3	10,2	12,9
2009	7,8	6,9	9,0	5,0	4,3	5,8	10,9	9,7	12,5

Źródło: [Aktywność... 2007, 2008, 2009]

Tabela 3. Ludność wiejska w wieku 15 lat i więcej według związku z gospodarstwem rolnym, płci i aktywności ekonomicznej w I kwartale 2009 r., tys. osób

Table 3. Rural population aged 15 and more by connection with agricultural farm, sex and economic activity in the first quarter of 2009, thousand person

Typ aktywności	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ludność związana z gospodarstwem rolnym			Ludność niezwiązana z gospodarstwem rolnym (bezrolna)		
				ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Aktywni zawodowo	6502	3703	2799	3342	1870	1472	3159	1833	1326
Pracujący	5993	3445	2548	3176	1789	1387	2817	1656	1160
Bezrobotni	508	257	251	166	81	85	343	177	166
Bierni zawodowo	5379	2111	3267	1790	713	1077	3589	1398	2191
Ogółem	11880	5814	6066	5132	2583	2549	6748	3232	3517

Źródło: [Aktywność... 2009]

Tabela 4. Struktura ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej według związku z gospodarstwem rolnym, płci i aktywności ekonomicznej w I kwartale 2009 r., %

Table 4. Structure of rural population aged 15 and more by connection with agricultural farm, sex and economic activity in the first quarter of 2009, %

Typ aktywności	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ludność związana z gospodarstwem rolnym			Ludność niezwiązana z gospodarstwem rolnym (bezrolna)		
				ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Aktywni zawodowo	100,0	57,0	43,0	51,4	28,8	22,6	48,6	28,2	20,4
Pracujący	100,0	57,5	42,5	53,0	29,9	23,1	47,0	27,6	19,4
Bezrobotni	100,0	50,6	49,4	32,7	15,9	16,7	67,5	34,8	32,7
Bierni zawodowo	100,0	39,2	60,7	33,3	13,3	20,0	66,7	26,0	40,7
Ogółem	100,0	48,9	51,1	43,2	21,7	21,5	56,8	27,2	29,6

Źródło: [Aktywność... 2009]

Obecnie wiejski rynek pracy jest silnie powiązany z sektorem rolniczym. W pierwszym kwartale 2009 roku ponad 16% pracujących w Polsce i ponad 43% mieszkańców wsi ma związek z gospodarstwami rolnymi.

Jeszcze większy udział mają osoby związane z gospodarstwem rolnym wśród aktywnych zawodowo, a przede wszystkim wśród pracujących mieszkańców wsi. Udział ten kształtuje się odpowiednio 51,4% i 53% (tab. 4).

Niepokój może budzić duży udział bezrolnych i bezrobotnych mieszkańców wsi. Wysokie wskaźniki świadczą o tym, że jeszcze w niewielkim stopniu postępuje zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i zbyt mało mieszkańców wsi podejmuje pracę poza rolnictwem, co jest koniecznością przy zmieniającej się strukturze obszarowej gospodarstw rolnych i stosunkowo dużym bezrobociu występującym w miastach.

Niekorzystnie kształtuje się również struktura zatrudnienia na wsi według wykształcenia. Blisko 70% ludności wiejskiej związanej z gospodarstwem rolnym posiada wykształcenie zawodowe lub niższe, a jedynie 6,3% posiada wyższe wykształcenie.

Tabela 5. Ludność wiejska w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej, poziomu wykształcenia i związku z gospodarstwem rolnym, w I kwartale 2009 r., tys. osób

Table 5. Rural population aged 15 and more by economic activity, level of education and connection with agricultural farm in the first quarter of 2009, thousand person

Wykształcenie	Ogółem	razem		Aktywni zawodowo pracujący w wymiarze czasu pełnym niepełnym		Bierni zawodowo	Stopa bezrobocia	
		razem	razem	pełnym	niepełnym			
Ludność wiejska związana z gospodarstwem rolnym								
Ogółem	5132	3342	3176	2688	489	166	1790	5,0
Wyższe	325	298	277	250	27	18	30	6,1
Średnie zawodowe	985	814	773	690	83	41	171	5,0
Ogólnokształcące	308	184	165	142	24	19	124	10,3
Zasadnicze zawodowe	1681	1409	1343	1175	168	65	273	4,6
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	1832	640	618	431	187	22	1192	3,4
Ludność wiejska niezwiązana z gospodarstwem rolnym (bezrolna)								
Ogółem	6748	3159	2817	2657	160	343	3589	10,9
Wyższe	627	515	488	464	24	27	112	5,2
Średnie zawodowe	1281	845	763	733	29	82	436	9,7
Ogólnokształcące	531	270	232	208	24	38	261	14,1
Zasadnicze zawodowe	1070	1190	1066	1014	52	125	779	10,5
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	2339	339	268	238	30	71	2000	20,9

Źródło: [Aktywność... 2009]

Tabela 6. Ludność wiejska w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej, poziomu wykształcenia i związku z gospodarstwem rolnym, w I kwartale 2009 r., %

Table 6. Rural population aged 15 and more by economic activity, level of education and connection with agricultural farm in the first quarter of 2009, %

Wykształcenie	Ogółem		Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	
	razem		pracujący	bezrobotni			
			w wymiarze czasu pracy				
		razem	pełnym	niepełnym			
Ludność wiejska związana z gospodarstwem rolnym							
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	6,3	8,9	8,7	9,3	5,5	10,8	1,7
Średnie zawodowe	19,2	24,4	24,3	25,7	17,0	24,7	9,6
Średnie ogólnokształcące	6,0	5,5	5,2	5,3	4,9	11,4	6,9
Zasadnicze zawodowe	32,8	42,2	42,3	43,7	34,4	39,2	15,3
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	35,7	19,2	19,5	16,0	38,2	13,3	66,6
Ludność wiejska niezwiązaną z gospodarstwem rolnym (bezrolna)							
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	9,3	16,3	17,3	17,5	15,0	7,9	3,1
Średnie zawodowe	19,0	26,7	27,1	27,6	18,1	23,9	12,1
Średnie ogólnokształcące	7,9	8,5	8,2	7,8	15,0	11,1	7,3
Zasadnicze zawodowe	15,9	37,7	37,8	38,2	32,5	36,4	21,7
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	34,7	10,7	9,5	9,0	18,8	20,7	55,7

Źródło: [Aktywność... 2009]

Nieco lepiej pod względem wykształcenia wygląda sytuacja wśród bezrolnej ludności wiejskiej. Wykształcenie zasadnicze zawodowe i niższe posiada w tej grupie nieco ponad 50%, natomiast wykształcenie wyższe ponad 9%. Bezrobocie wśród bezrolnej ludności wiejskiej z wykształceniem wyższym jest niższe niż wśród ludności wiejskiej związanej z gospodarstwem rolnym.

Podsumowanie

Sytuacja na rynku pracy na wsi wskazuje, że niezbędne są działania prowadzące do powstawania i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu w rodzinach rolniczych. Wpłyne to korzystnie na rozwiązywanie podstawowych problemów na obszarach wiejskich. Nadwyżki

siły roboczej, tworzące bezrobocie, mogą być wykorzystane. Gospodarstwa domowe otrzymują dodatkowe dochody, mogą też korzystać ze środków wspomagających dodatkową działalność. Takimi środkami może być pomoc unijna. Działania skierowane na zmniejszenie bezrobocia pozwolą na prowadzenie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Literatura

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2009. [2009]. GUS, Warszawa.
- Aktywność ekonomiczna ludności Polski, lata 2007-2009. [2007,2008,2009]. GUS, Warszawa.
- Begg D. [1996]: *Ekonomia. Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Głębicka K. [2004]: Rynek pracy w integrującej się Europie – szanse i zagrożenia dla obywateli polskich. [W:] *Rynek pracy po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Szanse i zagrożenia dla młodego pokolenia*. M. Wąsik (red.). Wyższa Szkoła Biznesu im. bp. Jana Chrapka w Radomiu, Radom.
- Hybel J. [2003]: *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju rynku pracy w Polsce w perspektywie integracji z UE*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Informacja o sytuacji społeczno gospodarczej województw. [2009]. GUS, Warszawa.
- Kwiatkowski E. [2002]: *Bezrobocie*. [W:] *Podstawy ekonomii*. R. Milewski (red.). Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Mossakowska E. [2006]: Czynniki warunkujące rozwój alternatywnych źródeł dochodu na terenach wiejskich. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu* 540.
- Tło społeczno-gospodarcze NPR, [2001]. [Tryb dostępu: www.fundusze-strukturalne.gov.pl/.../3npr_tlo_spol_gosp_200105.doc]. [Data odczytu: październik 2009].
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu. [1994]. *Tekst jednolity Dz. U. R.P. z 2003 r. nr 58, poz. 513*.
- Ziętara W. [2003]: Wydajność pracy w rolnictwie i w różnych typach gospodarstw rolniczych. *Roczniki Naukowe SERIA* 5(1).